

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36.

Fylke: Hedmark.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Falldal.

Emne: Helstug, fakker og æfferø

Bygdelag: - - -

Oppskr. av: Lrae S. Strøttum.

Gard:

(adresse):

Tynset

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Eit lite mitt med koviðet tyder ja.
To omå mitt med koviðet tyder ja-da
Ei lita risskug med koviðet tyder nei
2. Dei gamle helsa på alle dei mätte auten det var frammande folk og heilt utyende, eller det var kjende folk.
Nå er det stutt med det, og ein helsar berre på kjende folk, men det først nok ein og annan som enda held oppe den gamle helsema-ten. Når ein mitter utyende folk på avsides stadar, så fell det igruenen av og gjøl at ein helsar på dei.
3. Nei, det var ingen regel her, men det var natur-leg at når ein hadde vore lenge borte frå bygda, så kan[?] helse først.
4. Nei goddag, goddag og takk for rist, skal og brevfe att deg også.
5. Ein helsa på alle folk på same måten utan omsyn til stand og stilling. Skikken med å ta av seg lina eller hatten er kome inn i nyare tid, mykje gjennom opplæringa i folkeskulen.

20.

Liva eller hatten tok dei av når dei måtte
i gravferd, og dei stod med liva i bae hendene
til heile gravferda var kjørd forbi. I yngre tid
stannar ein berre opp og står still medan ferda
køyrer forbi.

7 I jula sa ein: Gledelig jule og ein lang julträd.
(divis. i gammel tid da skikken med julträd var i bruk).
I vår tid heiter det berre Gledelig jule, eller dersom
ein er korne over myttårsdagen seier: Gledelig jule
og godt myttår eller berre godt myttår, dersom ein har
vorte i heimen i jula.

På kvardagane heiter det Gudedag og takk forist.
Det kunne vera personar som var meire onstede-
delege og sa: Gudedagen alle som inne er, eller
Gudedagen alle saman. Det var helst når det var
mange sanda inne i stova.

8 Når ein hadde vorte borte frå bygda ei tid, var det
vanleg å haudhelse når ein gjekk på utging i grannegar-
den eller på gardar lenger unnam. Noe eldre menn
eller kvinner haudhelse da på alle saman. Små
barn ville ofte itkje helse. "Nei, vil du itkje helse på
meg du da," kunne gjesten seia. Mora prøvde å hjelpe
barnet til ved å seia: "Nå må du syne u. Ver kor flink
du er til å helse." Eller: "Dette er morbror din, det." e.l.

Var det langt i mellom ein var gjest på staden og
ein var i slett der, så haudhelse ein.

I jula var det også ofte brukta å haudhelse.
Nå er denne helsemåten mykje færre i olde høve
som nemnd ovanfor.

I gravferd haudhelse ein alltid på alle saman,
og det heng att noko av denne skikken enda.
Det same i bryllup. Men det blir meir og
meir vanleg at ein haudhelser berre på dei

som ein øst samau med eller pratar med. Ein skal likevel haudhelse på alle som høyre einghinst til.

9. Nei, det var halde for å vera lite karleg når ein mann klappa ein samau på økta. Eit slikt klapp, kan følge etter eit uttrykk som: Du er ein god ein, du!. Ja, du har^{du} det, det har du samuelig sett i. Men det er berre for personar som brukar denne metoden.

10. Nei, men du kunne staa opp og stå stille i stund.

11. Du stod stille med hova i hendene, og lett høgde hovud og overkropp, eller med hova i eine handa medan litferda drog forbi. Korrerne berre staa opp og bøygde hovud.

12. Ukynd.

13. Gimmorn. De like eller folk var stått opp or senga. og i beste fall til kl 9.-

Guddagen) til morsleite. Kl 16-17.

Gni-efte mellom non og kveldsmat.

Gni kveld eller kveldsmaten

Gonatt for ein skulle legge seg.

14. Nei, slike nå lenger. Ein høyre Gimmorn eller berre Stor'n til alle tider på døgnet.

15. Nei.

16. Sjå orau innde nr 14.

17. Eldre folk helsa ofte Guds fred. Berbefar omni fortalde om ein som skulle spørre til grannegarden og varse om at varmen var laus. Etter skitt og brukt skulle han først ha helsa Guds fred. men i farten vart det. Eg skulle spørre å fortelje at varmen er laus i

-(sai kom han på helsinga og det vart) Guds fred. (istadsfor i Nordigard) .. Kallas var det vanleg med helsinga: signe arbeidet, signe skrevet, signet maten, signe korta, signe møtet. Denne serienaten følger etter vanleg

helsing: Guddag. signe maten.

18. Mor mi, som er 82 år snart, svara alltid Guriunde nær Krokton helsa. "Guddagen og takk for vist." så svara ho: Guriunde, (er du Karen på desse trøttaue e.l.). Kva som ligg i nemninga Guriunde, veit eg ikkje rittelig, kanskje det tyder berre Gud signe deg. (som kjem med denne helsinga).

Når nokon møttes på ein veg, helsa gamle folk: "Godt møte." Svaret: "Guriunde. Du er ute og går. (kjører e.l.):" Tysare kjd heita det: "Vell møtt." "Takk du det såmån"

19. Gjesten bar opp att helsinga inne i stora oya. "Guddag og takk for vist"

20. Ein ber berre om å få tale med med mannen sjøl åndu føre søgo.

21. Var aldri bruka å bauke på døra det friske og minnest. Skikken er kome inn etter 1910 og nå er det vanleg.

22. "Kom inn!" Skjørgjenter seier. "Hopp over!" el. "Stå ute!" når dei kjem ^{der} gott han som kjem.

23. Gjesten steig inn gjennom døra, og let denne att etter seg, vart ståande ved døra he nokon ba han "Du må sjå å å få øtja", "Du må sett deg frampå". "Du må frue deg ein stol å få øtja". Var det rittelig utryddig: "Nå lyt du utk synge skal du få øtja." Kona kunne også he nokon sette fram ein stol.

Handa er det skikken at kvinnfolka fær det travelt med å finne fram ein stol, og denne blir sett omkt på golvet. Då er det ikkje morsamt å sitja på "forvundringstol", og difor brukar gjesten å fylla stolen på ein meire lagleg stad før han sett seg.

24. Dersom gjesten berre var ute i eit marerud, vart han ståande med livra på hovudet. Elles tok han livra av med det same han kom inn døra. Det aller første seg minnest, kom gjesten inn gjennom døra, helsa og såg seg rundt i stova, og etter han var bode om å sette seg, tok han livra av når han gjekk heitover golvet på stolen eller beuten.

Ug kan også minnest at Karane sat inne med livra på, og det først ein og annan som gjø det enda.

25. Kynde folk og framande bad ein stulle "iupå" og sette seg: Bore fauten fekk stå der til han hadde bore derudat sett fram.

26. Herne brukar mor å be alle som kom inn om å sette seg iupå, fagfolk som andre. Vål og med gamle fautar, elles fekk fauten stå ved døra. Var det vinterdag og kaldt, vart dei bode om å koma heitåt omme for å varme seg. Fauten fann denne vegen ubedd.

27. Sked å spørja: "Ker a deer Karen (Kornua) frå?" eller "Er det framande folk ute og fær?"

28. Nei, du vart stelt som andre gjester.

29. Kona: huset møtte dei ute på trappa, tok dei i handa og sa "Vilkommen hit", el. "Takk for dei orte kona." el. "Det var godt du orte kona". Namnet haldhelva på dei etterpå. Mor vi brukar denne stikken enda.

30. Takk for idag. Takk for denne gongen. Takk for meg.
Takk for ikveld.
Svar: Du har like å takke for. Sjå iunom alt når det fell dit.

31. a) Du må leva så vel. Sjå vel for deg. Så bra på deg.
b) som a, med tillegg: Det er vel uvisst om vi treffes
meire. Ja, nå er det siste gongen vi er ilag.
(Det går ei herme etter meg. Eg var berre liten og hadde
vore ein stad der eg stillbrødes. Da eg så skulle få
fare heimatt, takka eg for meg slik som mor hadde
kalt meg, og la ut: "Nå skal dykk slippe å sjå
meg meire.)

32. Aldri vore bruka.

33. a " "

34. (Utgår.)

35. Utpend

36. ~

37. ~

38. Skittet er av my dato. Gi ein puss.

39. Bire nassa. eller å byle nassa.

40. Aldri foreldra, men andre som ville aprast
med borna.

41. "Nå tek eg nassa diu." Så tok dei nasen mellom
peikfingeren og langfingeren. "Nei du, sa iungen." "Ja, du
har eg u. Sjå her," soara den andre, stak trimar-
fingeren mellom peikfinger og langfinger (høgre hand)
og syntte iungen den vestre "nasekypen" som da stakk
fram. Noko namn på denne "leiken" høyrde
eg aldri.

42. 43. Godkjaka. Det var småbarn som ga godkjaka.
aldri vakone eller store barn. I oppdal har eg
høyrte nemninga "godligg".

44. "Jag ynsker deg til lutke", til brørfalka, og vice kunne legge attåt: "Mätte det gå deg godt." "Mätte du ha lutke med deg." "Mätte Vårherre spare deg for sorg og motgang." o.l.

45. Gledelig jul. Gott nyttår. Ligne høgtida. Guller helsa sin på vauleg måte.

46. Helning på vauleg måte, og så grøta ein om den som var død. "Ja, nå har han sloppe uti. Han fekk beruelov tilslutt. Eg mätte sjå til korleis det er med dykk."

47. Ein bakka på vauleg måte (sjå sp. 30.)

48. Utpeud

49. Ved ein grimase. "Skrikke på nasen". Ved ein "ironisk flir". Det er itkje vauleg at faldalungen syner at han vauvørde nokon.

50. Ein så for du til alle folk ein grøta med utan omsyn til stand, stilling eller kjennskap. Frisk i my tid er det somme som brukar foramen døkk til utpeude, og somme har lært seg til å seia de.

51. Utpeud.